

Nominerad till
STENPRISET
2017

TEMA
**Stenen
& kyrkan**

Prisade innovatörer

Kristianstadbolaget Marmor & Granit och CRC Nordic fick nyligen innovationspriset på den lokala näringslivsgalan Guldjubel. De fick priset för sitt samarbete där de använt CAD-ritningar, CNC-maskiner och 3D-skanning för att återskapa stenprodukter, bland annat till restaureringar.

Stora Hammars nya kyrka är byggd i nyrenässans med inslag av jugend. Kyrkans obelisker, kapitäl och andra utsmyckningar tillverkades av kalksten från Komstad. Salt från havet, försurning och slagregn har gått hårt åt fasaden. – I praktiken har vi plockat ner all natursten på hela fasaden och återskapat den igen med ny sten, säger Bengt Hössung.

FOTO: BENGT HÖSSUNG

Skolexemplet

När Stora Hammars nya kyrka har restaurerats färdigt i år kommer den att stå som ett bokstavligt skolexempel på ett modernt restaureringsarbete: en kombination av den senaste tekniken och traditionellt hantverksarbete.

TEXT PETER WILLEBRAND FOTO ANNA RUT FRIDHOLM

Bengt Hössung återkommer till branschens moment 22: Hur ska man komma till rätta med bristen på hantverkare om man inte får chansen att lära ut hantverket från grunden?

– Agerar vi bara kortsiktigt riskerar vi att tappa en viktig kunskapstradition som både branschen och beställarna i Sverige behöver. Vårt nordiska klimat kräver särskilda förkunskaper om både materialegenskaper och byggnadsvård. Och vi står inför samma utmaning som många branscher just nu: att kunna modernisera oss tekniskt samtidigt som hantverket inte får gå förlorat.

Bengt Hössung vet vad han talar om. Han halkade in i branschen av tillfälligheter för snart 30 år sedan. I dag är han vd för Marmor & Granit i Kristianstad där ett av bolagets prestigeprojekt de senaste åren har varit fasadrestaureringen av Stora Hammars nya kyrka i Höllviken i Skåne. Det är också ett projekt som understryker behovet av både tradition och förnyelse. I arbetet deltar stenelever från Göinge Utbildningscenter i Sibbhult, Sveriges enda etablerade stenutbildning och en gren av industriprogrammet.

Lunds stift står för 90 procent av kostnaden för restaureringen.

– Utbildningsdelen har varit en del av finansieringen där branscher visar att

man tar sitt ansvar. Projektet har genomförts som en byggnadshytta för utbildning där det traditionella hantverket och den senaste tekniken är lika närvarande, säger Bengt Hössung.

Han har på nära håll sett vikten av att överföra kunskaper från båda lägren. Två söner arbetar inom stenindustrin:

– Jesper arbetar med att restaurera Stockholms slott, men han är utbildad i Danmark där stenhuggetraditionen är starkare än här. Rasmus arbetar på företaget och är den som behärskar den senaste tekniken bäst.

RESTAURERINGSARBETET vid Stora Hammars nya kyrka har genomförts i sju etapper. År 2009 påbörjades arbetet med ett nytt skiffertak över långhuset.

– Det gjordes även mindre stenarbeten på de mest vittrade delarna, och det blev snart uppenbart att det krävdes större insatser, säger Bengt Hössung.

Kyrkan, som invigdes 1902, är ritad i nyrenässansstil av Magnus Steendorf.

Under de senaste drygt hundra åren har väder och vind gått hårt åt fasaderna i rött tegel med dekor av Komstadkalksten, som har vittrat sönder och öppnat upp kloyvtan.

– Södersidan var mest utsatt eftersom det blåser mest från sydväst. Det fanns en säkerhetsrisk med nedfallande sten.

Ambitionen från kyrkans sida har varit att återställa fasaden i ett tekniskt fullgott skick. Samtidigt ska man bevara de kulturhistoriska värdena, som inte minst avtecknas i detaljarbetena. Arbetet har också genomförts under översyn av arkitekten Mats Edström, professor i byggnadsvård.

– I praktiken har vi plockat ner all natursten på hela fasaden sten för sten och återskapat den igen med ny sten. Sammanlagt har 80–90 procent av fasadens sten skiftats, säger Bengt Hössung.

EN NYCKELFRÅGA var att hitta en ersätare till den vittrade Komstadkalksten som inte bryts längre. Bengt Hössung och kollegan stenprofessor Kurt Johansson sökte efter ett svenskt alternativ.

– Vi bedömde att svart Jämtlandskalksten var mest lämplig. Den är fortfarande spröd, men har många andra egenskaper som gör att den håller längre än Komstadkalksten. Dessutom får den snabbt en färgmässig patina som ger både autenticitet och påminner om originalet. Den estetiska skillnaden är obefintlig, och den kommer garanterat att hålla längre än Komstadkalkstenen.

En annan fördel med Jämtlandskalkstenen är att det går att få ut större tjocklek på fasaddetaljerna. Lagtjockleken i berget är avgörande för stenens användningsområden.

– Komstadkalkstenens begränsningar i tjocklek påverkade detaljerna när kyrkan uppfördes. En del stenar har monterats stående, vilket gör att vatten tränger in mellan lagren i stenen. Det leder till att stenen faller ner lättare och så kallad exfoliering uppstår, skal från stenens yta lossnar, säger Bengt Hössung. ■

”Svart Jämtlandskalksten var mest lämplig. Den är fortfarande spröd, men har många andra egenskaper som gör att den håller längre.”